

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО

УДК 7.045(477):930.1

В.В. Карпов

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ В СИМВОЛІЧНОМУ ОЗНАЧЕННІ

Мета дослідження полягає у виявленні історичних основ та їх впливу на утвердження символів державності з моменту набуття незалежності, студіюванні процесу становлення державної символіки України. **Методи дослідження.** Основою вибору методів студіювання стали засади наукової об'єктивності та історизму, системності і комплексного вивчення наукової проблеми. У дослідженні використано історико-хронологічний метод, методи аналізу і синтезу, що дозволило простежити процеси виникнення, формування та розвитку державної символіки у діалектичній єдності та у хронологічній послідовності з їх внутрішніми і зовнішніми зв'язками, закономірностями та суперечностями. Використання вказаних методів дослідження сприяло отриманню власних теоретичних результатів. **Наукова новизна** одержаних результатів полягає в постановці і розробці актуальної теми, яка в науковому вимірі не одержала всебічного й об'єктивного висвітлення. Обґрунтовано ідею, яка полягає у тому, що державні символи, окрім прикладного характеру, мають цілеспрямоване світоглядне значення та грають важливу роль у становленні нації. Поняття «символічне означення державності» являє собою систему ціннісно-змістовних смислів у часопросторі, що вміщує у себе його ментальність, духовний вміст та символіку. **Висновки.** Стверджується, що за основу символічного означення держави взято символи, що використовувалися в історії українського народу як знаки утвердження національної окремішності та самобутності, споконвічного прагнення власної державності та владарювання. Виявлена законодавча невирішеність статусу державного прапора і герба є ознакою культурологічної кризи – протиставлення культурних цінностей базованих на радянських і російських традиціях та споконвічних національних устремлінь, що яскраво продемонстровано війною на Сході України.

Ключові слова: Державний прапор України, Державний герб України, Державний гімн України, символіка, держава, Україна.

В.В. Карпов

УКРАИНСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННОСТЬ В СИМВОЛИЧЕСКОМ ОПРЕДЕЛЕНИИ

Цель исследования заключается в выявлении исторических основ и их влияния на утверждение символов государственности с момента приобретения независимости, штудировании процесса становления государственной символики Украины. **Методы исследования.** Основой выбора методов изучения появились основы научной объективности и историзма, системности и комплексного изучения научной проблемы. В исследовании использованы историко-хронологический метод, методы анализа и синтеза, что позволило проследить процессы возникновения, формирования и развития государственной символики в диалектическом единстве и в хронологической последовательности с их внутренними и внешними связями, закономерностями и противоречиями. Использование указанных методов исследования способствовало получению собственных теоретических результатов. **Научная новизна** исследования заключается в постановке и разработке актуальной темы, которая в научном измерении не получила всестороннего и объективного освещения. Обоснованно идею, которая заключается в том, что государственные символы, кроме прикладного характера, имеют целенаправленное мировоззренческое значение и играют важную роль в становлении нации. Понятие «символическое определение государственности» представляет собой систему ценностно-смысловых смыслов в пространстве, вмещающий в себя его ментальность, духовное содержание и символіку. **Выводы.** Утверждается, что за основу символического обозначения государства взято символы, использовавшиеся в истории украинского народа как знаки утверждения национальной отдельности и самобытности, изначально-

ного стремления собственной государственности и властвования. Обнаружена законодательная неразрешённость статуса государственного флага и герба является признаком культурологической кризиса - противопоставление культурных ценностей основанных на советских и российских традициях и исконных национальных устремлений, ярко продемонстрировано войной на Востоке Украины.

Ключевые слова: Государственный флаг Украины, Государственный герб Украины, Государственный гимн Украины, символика, государство, Украина

Victor Karpov

UKRAINIAN STATE IN SYMBOLIC VALUE

The purpose of the study is to identify the historical foundations and their influence on the approval of the symbols of statehood from the moment of independence, studying the process of formation of the national symbolism of Ukraine. Research methods. The basis of the choice of methods of study were the foundations of scientific objectivity and historicism, systematic and comprehensive study of the scientific problem. The historical-chronological method, methods of analysis and synthesis were used in the study, which allowed to trace the processes of the emergence, formation and development of state symbols in dialectical unity and in chronological sequence with their internal and external connections, laws and contradictions. The use of these research methods contributed to obtaining their own theoretical results. The scientific novelty of the obtained results consists in the formulation and development of an actual topic, which in scientific terms did not receive comprehensive and objective coverage. The idea is based on the fact that state symbols, besides the applied nature, have a purposeful ideological significance and play an important role in the formation of a nation. The notion of «symbolic definition of statehood» is a system of value-meaningful meanings in the time space that contains its mentality, spiritual content and symbolism. Conclusions It is alleged that the symbols used in the history of the Ukrainian people as symbols of the affirmation of the national isolation and originality, the primordial aspiration of their own statehood and domination are taken as the basis of the symbolic definition of the state. The revealed legal unresolved status of the state flag and the emblem is a sign of the cultural crisis - the opposition of cultural values based on the Soviet and Russian traditions and the primordial national aspirations, which is clearly demonstrated by the war in the East of Ukraine.

Key words: State Flag of Ukraine, State Emblem of Ukraine, National Anthem of Ukraine, Symbolism, State, Ukraine.

Згідно з Конституцією України, державними символами України є Державний прапор України, Державний герб України і Державний гімн України [9]. Державний прапор України – це стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів. Конституція визначає, що Державний герб України складається із великого та малого Державних Гербів України. Згідно з положеннями Конституції великий Державний герб України встановлюється з урахуванням малого Державного герба України та герба Війська Запорізького, а головним елементом його є Знак Княжої Держави Володимира Великого, що і є малим Державним гербом України. Безперечно, ці державні символи є основою утворення усієї системи символіки суспільного життя країни.

Конституція України декларує, що Державним Гімном України є національний гімн

України на музику Михайла Вербицького зі словами першого куплету та приспіву пісні Павла Чубинського «Ще не вмерла Україна». Офіційно його музичну редакцію ухвалила Верховна Рада України 5 січня 1992 року.

Документальний аналіз засвідчив, що законодавчо вирішеним у відповідності до Конституції України є лише питання Державного Гімну України. Президентом України Л. Кучмою 6 березня 2003 року було підписано прийнятий Верховною Радою України закон «Про Державний Гімн України». Цей закон підтримали 334 народних депутати з 433, що зареєструвалися для голосування – тобто не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України, як того потребує Конституція України. Відповідно до норми статті 20 Конституції України Державний Гімн України на музику Михайла Вербицького отримав слова, затверджені законом.

За цим законом Державним Гімном України є національний гімн на музику М. Вербицького із словами першого куплету та приспіву твору П. Чубинського в такій редакції:

«Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.
Приспів:
Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми браття, козацького роду».

Обидва славетні сини України – автор слів українського державного гімну, видатний український вчений, етнограф, фольклорист Павло Платонович Чубинський та автор музики до гімну України Михайло Михайлович Вербицький написали не прості слова і музику до пісні, а створили нашу духовну зброю, національний, державний символ незалежної України. Його виконують під час урочистостей і під час збройного захисту нашої держави, його співають патріоти і навіть малюки в дитячих садочках. Священні слова Державного гімну увійшли в душу й тіло кожного українця.

Опис державних символів України та порядок їх використання встановлюється законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України. Відсутність такого закону стосовно Державного прапора України та Державного герба України свідчить, що процес розробки зовнішніх атрибутів держави ще не відбувся, а отже, державотворчий процес у цій частині не завершено. Президентом України Л. Кучмою у лютому 2001 року на період до законодавчого врегулювання питання щодо використання державних символів України пропонувалося Кабінетові Міністрів України розробити у місячний строк проект тимчасового порядку їх застосування. Це не перший указ Президента України Л. Кучми з цього питання. Ще раніше у травні 2000 року Л. Кучма пропонував Кабінетові Міністрів України внести на розгляд Верховної Ради України проект закону про державні символи України. Такий проект закону був опрацьований Міністерством юстиції України, однак, не був реалізований.

Аналізуючи умови утвердження Державного прапора України, слід відзначити тенден-

цію наслідування історичних традицій державотворення та використання символіки. Визначальними у розвитку української символіки були події, пов'язані з національно-визвольним рухом на західноукраїнських землях під час революції 1848 – 1849 рр. в Австрійській імперії. Створена у травні 1848 року у Львові перша українська громадсько-політична організація – Головна Руска Рада – ініціювала прийняти за національну символіку галицьких українців традиційний синьо-жовтий прапор і герб – жовтий (золотий) лев на синьому полі, що спинається на скелю, і закликала український народ до створення загонів національної гвардії – «народної стражі» [3, 1 – 2].

Відомий дослідник геральдики А. Гречило відзначає, що у період національно-визвольної боротьби українського народу XVI – XVII ст. активно розвивалося прапорництво та емблематика, базовані на народному образотворчому і декоративному мистецтві. Досягнення цього періоду мали значний вплив і на пізніше формування національної символіки – і в часи Української Народної Республіки початку XX століття, і при становленні незалежної України наприкінці цього ж століття [5, 51].

У період Центральної Ради мало місце використання як жовто-блакитних, так і блакитно-жовтих прапорів. Переважали жовто-блакитні. У часи Української Держави гетьмана П. Скоропадського відбулася зміна порядку кольорів на блакитно-жовтий [4, 10 – 11], а у роки Директорії та ЗУНР використовувалися «за інерцією» блакитно-жовті чи синьо-жовті прапори. Взагалі поширенню національних прапорів в Україні «значно сприяло, – вважає А. Гречило – візуально-асоціативне сприйняття прапора та його тлумачення, як «блакитне небо і жовтий лан пшениці» [4, 10 – 11]. Хоча сучасний прапор України визначений чинним законодавством як «синьо-жовтий».

Знавець української символіки М. Битинський ґрунтовно й розлого описує розвиток прапорництва в Україні з прадавніх часів до середньовіччя та козацтва і від козацтва до Визвольних змагань початку XX століття. Зокрема, він стверджує, що синьо-жовті або жовто-блакитні прапори виникають у козацьку епоху і отримують своє державницьке визнання в період Центральної Ради та Гетьма-

нату П. Скоропадського [2, ч. 109, 13]. Червоний колір притаманний війську і символізує запеклість збройної боротьби та пам'ять про загиблих побратимів, його широко вживали у часи Київської Русі, а також козаки. В армії Української Народної Республіки таке полотнище мали 3-тя Залізна і 6-та Стрілецька дивізії. М. Битинський розглядає прапор війська не тільки як засіб означення місця керівника чи роду зброї, а і як символ непереможності. П. Тарнавецький поділяє думку про важливість цього символу для ведення боротьби за незалежність [20, 47].

Доктор В. Трембіцький разом із дослідником А. Вовком порушує питання визначення кольорів українського національного та державного прапора [23, 41], що продиктовано потребою усталення барв через вживання різних відтінків жовтої – від «цитринової до сильної жовтої або блідо-помаранчевої» та синьої – від «дуже блідого відтінку до темного чи глибокого». Вони відзначають, що над проблемами визначення і усталення кольорів історичних прапорів України працювали в минулому дослідники української символіки доктор Р. Климкевич і професор В. Січинський.

Відомо, що ці кольори вживалися ще за часів Київської Русі. У Києві знаменом був золотий тризуб Ярослава Мудрого на тлі синього квадратного полотнища. Можна припустити, що такі зображення могли бути й на щитах його війська. У Галицько-Волинському князівстві побутувало зображення золотого лева на блакитному полі щита. Офіційно ці барви стали державними з 18 січня 1918 року від дня встановлення законом Української Народної Республіки державного прапора.

Отже, утвердження 28 січня 1992 року постановою Верховної Ради України, як Державного прапора України національного прапора із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів є закономірним явищем, що має історичні витоки і символізує процес державного утвердження української нації.

Нову сторінку української геральдики відкрила ухвалена 19 лютого 1992 року Верховною Радою України постанова «Про Державний Герб України», якою затверджено тризуб як малий герб України і головний елемент ве-

ликого герба [16]. Ця ухвала найвищого законодавчого органу засвідчила не тільки тяглість та історичну вагу геральдичної і мистецької традицій, але також реалізоване в гострій політичній боротьбі прагнення національно-державницьких сил забезпечити правову й політичну спадкоємність різних форм української державності.

Документальний аналіз показав, що основи ідейної конструкції герба держави заклала ст. 20 Конституції України 1996 року. Вона визначила обов'язковими складовими майбутнього великого Державного герба малий Державний герб України (як його головний елемент) і герб Війська Запорізького.

Історіографічний аналіз проблеми дуалізму державного герба свідчить, що використання малого та великого гербів у державній символіці стосується періоду Української революції та Визвольних змагань 1917 – 1921 років. Ухвалений Центральною Радою 22 березня 1918 р. закон створив правовий прецедент використання великого і малого державних гербів в Україні [7, 104; 21; 26, 44 – 45]. Обидва герби мало різнилися композиційно. З самого початку вони стали об'єктом аргументованої критики В. Модзалевського і Г. Нарбута. Ці авторитетні знавці геральдики висловили слушний закид авторові – відомому мистцеві професорові В. Кричевському, що він, малюючи герб, робив це тільки як художник, «не звертаючи ніякої уваги на вимоги геральдики і навіть цілком незнайомий з нею» [13].

Зазначимо, що не був досконалим і сам березневий закон 1918 року, зокрема в його тексті не дано опису гербів, їхніх розмірів тощо. На це вказав у праці «Історичні та правові основи українського державного герба» професор В. Трембіцький. Прагнучи запобігти наявні в законі прогалини, автор сформулював приписи технічного оформлення українського державного герба і радив, як це узвичаєно у світовій практиці, з пошаною і «повною точністю» відтворювати державні символи [22, 131 – 133].

В. Трембіцький також висловив ідею повернення хреста до Тризуба на верху середнього зуба, «як це було на тризубі в монеті князя Володимира Великого» [24, 27]. Дослідник зазначає, що «справа хрестика в тризубі

як у державному знамені у гербі була дискутована дуже поважно» у березні 1918 року, коли остаточно оформлювався герб Української Народної Республіки. Він підкреслює, що на той час «це була складна проблема, бо в гербі мала бути вміщена вся історичність всієї України за всі її століття. Хрест був темою також, бо в ньому виражується вся символіка християнства нації та держави. З хрестом була зв'язана вся наша культура, а через неї наша пов'язаність із європейським світом. Із хрестом чи через нього прийшло поєднання народу русинів із європейськими християнськими націями й політично. Із християнством прийшло до народження в Русі її «золотого віку» – культурного, цивілізаційного, а при цьому й політичного росту русинів, творців Руської Землі – держави, яка стала рівною з рівними європейськими державами та династіями».

Великий і малий герби 1918 р. стали першим втіленням ідеї дуалізму українського державного герба, яка згодом набула свого розвитку. Так, наприкінці 30-х рр. ХХ ст. відомий український геральдист М. Битинський на замовлення Уряду УНР в екзилі розробив проєкт державних відзнак України, серед них великого, середнього і малого державних гербів. Лейтмотивом цієї праці – справжнього шедевра українського геральдичного мистецтва – стала соборність українських земель. Проєкти М. Битинського здобули суспільне визнання й прихильність. Вони є визначною пам'яткою української геральдичної культури та політичної історії і, очевидно, надихнули на утвердження в Конституції України 1996 р. норми про великий і малий герб.

Питання впровадження державного герба викликало гостру дискусію як через ідейні розбіжності та політичні уподобання, так і відмінні наукові погляди. Щодо символу тризуба та його значення на шпальтах газет і журналів в Україні точилися полеміка. Важливою є публікація О. Пастернака, у якій автор намагається подати оригінальне трактування походження тризуба та його змісту. Він висловлює думку, що для українського населення тризуб має потрійне значення: символ державної влади, герб державний або знак національний і знак релігійний [14, 5]. Однак його аргументи, на думку Б. Якимовича [28, 5], слід розглядати лише

як одну із версій, що розтлумачує походження і значення тризуба. Хоча й він сам вважає, що впродовж віків у тризубі органічно поєднувалися язичницькі і християнські символи, і цей останній став не тільки ознакою князівської адміністрації, а почав нести в собі державне, національне і релігійне навантаження.

Ретельно проаналізували історію дослідження тризуба з початку ХІХ ст. до початку ХХІ ст. вчені О. Белов та Г. Шаповалов з Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України [1]. Вони довели походження малого Державного герба України від поєднання двох давніх язичницьких і християнських символів – хреста та якоря.

На виконання постанови Верховної Ради України «Про державні символи України» від 3 вересня 1996 р. і постанови Кабінету Міністрів України від 2 листопада 1996 р. «Про проведення конкурсу на кращий ескіз великого Державного герба України і кращий текст Державного Гімну України» спеціально створена Державна комісія з підготовки та проведення конкурсу на кращий ескіз великого Державного герба України 11 червня 1997 р. схвалила проєкт, підготовлений авторським колективом у складі М. Дмитрієнко, О. Івахненка, В. Мітченка та Ю. Савчука [7, 105].

Як основні елементи головного символу країни обрано ті, що відображають історичний шлях нашої державності й водночас відповідають канонам світової геральдики та правовим нормам. Для означення державності Української Народної Республіки було обрано тризуб, Української Держави – зображення козака з мушкетом, а Західноукраїнської Народної Республіки – лева [27, 44 – 45].

Найавторитетніші вчені, серед них академік М. Грушевський, віддавали козакові з мушкетом першість поміж історичних державних гербів [19, 17 – 18]. Пріоритетність цього символу визнали й Г. Нарбут та В. Модзалевський [7, 106]. Часом появи геральдичного образу козака з мушкетом історики схильні вважати 1576 р., коли польський король Стефан Баторій разом з іншими клейнодами надав запорізькому гетьманові «на печаті герб – рицар з самопалом і на голові ковпак перекирвлений» [11, 26]. На печатках двадцяти гетьманів упро-

довж 1595 – 1764 рр. був образ козака з мушкетом. Він фігурує на печатках Генеральної військової канцелярії (1735–1767 рр.), інших вищих урядових установ Гетьманщини. За Гетьманщини козак з мушкетом остаточно утверджується як державний герб, набуває ознак загальнонаціонального символу і іменується «гербом Нації», «гербом Малоросійським», «Національним» [18, 217 – 218; 17, 18].

Інший символ у державному гербі – Лев – є одним із традиційних і найдавніших українських символів. Спочатку лев з'являється на печатках галицьких князів, згодом цей династичний знак стає територіально-династичним. Цілком ймовірно, що символ лева ще вживався Романом Мстиславовичем, котрий 1199 р. об'єднав Галицьке і Волинське князівства [6, 31]. Правдоподібно, що традиція використання цього символу зародилася після отримання Данилом Романовичем королівського титулу у 1253 р. [6, 36]. В період найбільшого розквіту Галицько-Волинської держави знак лева набуває значення державного герба і відтоді таке його сприйняття лишається незмінним. Лев є не тільки символом Галицько-Волинської держави, що успадкувала державницьку традицію від Київської Русі, а й носієм геральдичної ознаки для західних земель України.

Разом із тим, питання виникнення та вживання лева як княжого герба, а згодом держави та західних земель вивчене недостатньо. У наукових дослідженнях знаходимо зокрема інформацію про використання лева у першій половині XIV ст. як династичного, княжого символу волинським князем Любартом (Дмитрієм у православному віросповіданні). На своїх монетах динаріях Любарт зображав свій герб – крокуючого лева – та герб Волинської землі – хрест [25, 53]. Відомо, що до поняття Волинської землі як при князях роду Романовичів, так і при литовських князях входили землі Галичини, Холмщини, Белза, Володимира і Луцька. Іпатіївський літопис Волинським князем називає князя Лева, що правив у Галичині. Такі міста як Львів, Перемишль, Галич, Самбір у руських літописах іменуються Волинськими [25, 6]. Можна припустити, що спорідненість земель та княжих родів могла призвести до розвитку застосування лева як династичного знака, і згодом для Галичини почали викорис-

товувати не крокуючого лева, а лева, що спинається на гору, зважаючи на географічну близькість Карпатських гір [8, 726].

Історик Ю. Мицик, досліджуючи прапори і герби української козацької держави в перший рік після її відродження, подає відомості про зображення лева на козацьких прапорах. Йдеться про похід на Білорусь і Литву козаків під проводом полковника Іллі Голоти, його поразку та загибель під Загалем у ніч проти 17 червня 1649 р. Після поразки повстанців ворогові дісталися три прапори, котрі, як вважає Ю. Мицик, вірогідно належали кожній окремій повстанській тисячі. Прапор, переданий Богданом Хмельницьким козакам, під яким бився до останнього подиху І. Голота, був адамашковий, тобто з шовку цінного гатунку. На ньому було зображено орла, який в одній лапі тримає меч. Другий прапор – червоного кольору і містив зображення лева та білий хрест [12, 5], що є подібним до Волинських символів.

У Синьожупанній та Сірожупанній дивізіях армії УНР, у січових стрільців Є. Коновальця на відзнаках зображено лева, поверненого за геральдичними правилами праворуч, що спинається на скелю [10, 10].

Отже, у великому Державному гербі України роль щитотримача виконує зображення лева, що здіймається на гору. Використання зображення лева здійснювалося й у козацьку добу та у період національного відродження на початку XX століття. Тризуб, за задумом авторів проекту великого Державного герба України М. Дмитрієнко, О. Івахненка, В. Мітченка і Ю. Савчука, вказує на першовитоки нашої державності – Київську Русь – вершину розквіту першої держави на українських землях. Він – виключно згадка про величне минуле й ознака найвищого достоїнства великого герба, символ суверенітету та вікових державних традицій. У цьому сенсі становить інтерес матеріал А. Портнова про походження Тризуба, який є головною складовою державної символіки України [15, с. 8]. Тут слід зауважити на важливий момент появи на українських теренах державності і твердження, що Київська Русь є першою не відповідає дійсності. Скоріше таке твердження є наслідком радянської політики в галузі історичної

науки. Адже відтепер про Скіфське царство та Трипільську культуру широко відомо ніж це було у радянські часи. Однак символіка цих державних утворень є малодослідженою і цілком зрозуміло бажання розробників великого державного герба опертися на символ, що має власні історичні витоки та тісно пов'язаний із процесом українського державотворення.

Таким чином, дослідження процесу опрацювання великого Державного герба України підтверджує думку про те, що він має стати символом новітньої української держави, який фокусує в собі головні етапи її становлення й багатовікового розвитку і втілює провідну національну ідею – соборності українських земель, їхньої багатовікової державної традиції. Однак, на думку Президента України Леоніда Кравчука, час на запровадження великого герба вже пройшов і слід відмовитися від цього та залишити малий герб як єдиний Державний герб України.

В результаті дослідження процесу утвердження Державного герба України встанов-

лено, що його правовий статус, як і статус Державного прапора України, не закріплений окремим законом, як того вимагає Конституція України. Можна припустити, що проблема законодавчої невирішеності правового статусу Державного прапора України лежить у політичній площині, а великого Державного герба не тільки у політичній площині, а й у самій ідеї «дуалізму» – наявності малого та великого герба.

Загалом, слід відзначити, що при опрацюванні символів держави за основу було взято символи, що використовувалися в історії українського народу як знаки утвердження національної окремішності та самобутності, споконвічного прагнення власної державності та владарювання на своїй землі вольній. Законодавча невирішеність державного прапора і герба є ознакою культурологічної кризи – протиставлення культурних цінностей базованих на радянських і російських традиціях та споконвічних національних устремлінь, що яскраво продемонстровано війною.

Список використаних джерел

1. Белов О. Український тризуб: історія дослідження та історичний реконструкт / О. Белов, Г. Шаповал / НАН України; Ін-т укр. археології та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – Запоріжжя : Дике Поле, 2008. – 264 с.: іл.
2. Битинський М. Українські військові прапори та корогви : історичний нарис / М. Битинський // Вісті : [український військовий журнал]. – 1963. – Ч. 109; Ч. 111.
3. Гречило А. Відродження українських національних символів в Галичині в 1848 році / А. Гречило // Знак : [вісник Українського геральдичного товариства]. – 1998. – Ч. 16. – С. 1 – 2.
4. Гречило А. Питання про порядок кольорів на українському прапорі в 1917 – 1920 рр. / А. Гречило // Знак : [вісник Українського геральдичного товариства]. – 2006. – Ч. 40.
5. Гречило А. Прапори та герби українського козацтва / А. Гречило // Вісті комбатанта. – 1993. – Ч. 1.
6. Гречило А. Українська територіальна геральдика / А. Гречило. – Львів : Інститут української археології імені М.С. Грушевського НАН України; Українське геральдичне товариство, 2010. – 280 с.
7. Дмитрієнко М. Великий Герб нашої держави / Марія Дмитрієнко, Юрій Савчук // Військово-історичний альманах. – 2001. – Ч.1(2).
8. Карпов В. Утвердження державної символіки незалежної України / В. Карпов // Воєнна історія Середньої Наддніпряниці : матеріали Всеукраїнської військово-історичної конференції [наук. зб.] / під заг. ред. В.В. Карпова. – К.: Національний військово-історичний музей України. – 2012.
9. Конституція України : Видання офіційне. – К. : Міністерство юстиції України. – 2006. – 24 с.
10. Круковський О. Фалеристичні сліди Синьої та Сірої Дивізії // Знак [вісник Українського геральдичного товариства]. – 2001. – Ч. 23.
11. Літопис Гадяцького полковника Григорія Граб'янки. – К., 1992.
12. Мицик Ю. Прапори полковника Іллі Голоти (1649 р.) / Ю. Мицик // Знак [вісник Українського геральдичного товариства]. – 2000. – №20.
13. Модзалевський В. До питання про Державний герб України / В. Модзалевський, Г. Нарбут // Наше минуле. – 1918. – С.126. Передрук: Національна символіка. – 2-ге вид. – К., 1991. – (Б-ка журн. «Пам'ятки України»; кн. 1). – С. 26.

14. Пастернак О. Пояснення тризуба, герба Великого Київського князя Володимира Святого / О. Пастернак / вступ. сл. Б.З. Якимовича; худож. оформл. О.В. Коваля. – К. : Веселка, 1991. – 47 с.: іл.
15. Портнов А. Про найповніше коріння Тризуба в Україні / А. Портнов // Знак [вісник Українського геральдичного товариства]. – 1998. – Ч. 14.
16. Постанова Верховної Ради України «Про Державний Герб України» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 40. – Ст. 592.
17. Савчук Ю. 8 Березня – це наше свято!: (Погляд на березневі свята крізь призму української геральдики) / Ю. Савчук // Політика і культура. – 2000. – № 8 (43).
18. Савчук Ю. К вопросу о знаменной реформе К. Разумовского 1755–1764 гг. / Ю. Савчук // Восьмая Всероссийская нумизматическая конференция. – Москва, 2000.
19. Скотинський Т. Український герб та прапор / Т. Скотинський. – Львів, 1935.
20. Тарнавецький П. Символ прапора / П. Тарнавецький // Вісті [український військовий журнал]. – 1962. – Ч. 105.
21. Томашівський С. Український національний герб / С. Томашівський // Неділя. – 1912. – 29 вересня.
22. Трембіцький В. Історичні та правні основи українського державного герба / В. Трембіцький // Правничий вісник. – Нью-Йорк, 1971. – Кн. 3.
23. Трембіцький В. Питання визначення кольорів українського національного та державного прапора / В. Трембіцький, А. Вовк // Вісті комбатанта. – 1984. – Ч. 3.
24. Трембіцький В. Проблема хреста в сучасному державному гербі України / В. Трембіцький // Вісті комбатанта. – 1986. – Ч. 1.
25. Троневиц П. Великий князь Дмитрій-Любарт і його сучасники: історико-краєзнавчий нарис / П.О. Троневиц. – Луцьк : ПВД «Гвердиня», 2011. – 192 с.; іл. – (Серія «Пантеон»).
26. Якимович Б. До питання про українську національну символіку / Б. Якимович // Пам'ятки України. – 1989. – Ч. 3.
27. Якимович Б. До питання про українську національну символіку / Б. Якимович // Тернопіль. – 1992. – № 5 – 6.
28. Якимович Б. У глибину віків // Пастернак О. Пояснення тризуба, герба Великого Київського князя Володимира Святого / О. Пастернак / вступ. сл. Б.З. Якимовича; худож. оформл. О.В. Коваля. – К. : Веселка, 1991.

References

1. Belov, O. (2008). The Ukrainian trident: the history of research and historical rekonstrukt. Zaporizhzhia : Dyke Pole [in Ukrainian].
2. Bitsinsky, M. (1963). Ukrainian military flags and crowns: historical essay. Visti : [ukrainskyi viiskovy zhurnal], 109; 111 [in Ukrainian].
3. Hrechylo, A. (1998). Revival of Ukrainian national symbols in Galicia in 1848. Znak : [visnyk Ukrainskoho heraldychnoho tovarystva], 16, 1-2 [in Ukrainian].
4. Hrechylo, A. (2006). Question about the order of colors on the Ukrainian flag in 1917 – 1920, Znak : [visnyk Ukrainskoho heraldychnoho tovarystva], 40 [in Ukrainian].
5. Hrechylo, A. (1993). Flags and coats of arms of the Ukrainian Cossacks. Visti kombatanta, 1 [in Ukrainian].
6. Hrechylo, A. (2010). Ukrainian Territorial Heraldry [in Ukrainian].
7. Dmitriyenko, M. (2001). The Great Coat of Our State. Viiskovo-istorychnyi almanakh. 1 (2) [in Ukrainian].
8. Karpov, V. (2012). Approval of state symbols of independent Ukraine. Military History of the Middle Dnieper: materials of the All-Ukrainian Military History Conference). K.: Natsionalnyi viiskovo-istorychnyi muzei Ukrainy [in Ukrainian].
9. The Constitution of Ukraine (2006). K. : Ministerstvo yustytzii Ukrainy [in Ukrainian].
10. Krukovsky, O. (2001). The Blind trail of the Blue and Gray Division. Znak : [visnyk Ukrainskoho heraldychnoho tovarystva], 23 [in Ukrainian].
11. The chronicle of Gadyatsky's Colonel Grigory Grabianky (1992). K. [in Ukrainian].
12. Mycyk, Y. (2000). Flags of Colonel Ilya Goloti (1649). Znak : [visnyk Ukrainskoho heraldychnoho tovarystva], 20 [in Ukrainian].
13. Modazelevsky, V. (1991). On the issue of the State Emblem of Ukraine. Natsionalna symbolika. K. [in Ukrainian].

14. Pasternak, O. (1991). Explanation of the trident, the emblem of the Grand Kyivan Prince Vladimir of St. K. : Veselka [in Ukrainian].
15. Portnov, A. (1998). The most complete roots of Trident in Ukraine. Znak : [visnyk Ukrainskoho heraldychnoho tovarystva], 14 [in Ukrainian].
16. Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On the State Emblem of Ukraine». Vidomosti Verxovnoi Rady Ukrainy, 40, 592 [in Ukrainian].
17. Savchuk, Yu. (2000). 8 March is our holiday! (View on the holy festivities through the prism of Ukrainian heraldry). Polityka i kultura, 8 (43) [in Ukrainian].
18. Savchuk, Yu. (2000). On the Question of Significant Reform of K. Razumovsky 1755-1764. Vosmaia Vserossyiskaia numyrmatycheskaia konferentsyia. Moskva [in Russian].
19. Skotinsky, T. (1935). Ukrainian coat of arms and flag. Lviv [in Ukrainian].
20. Tarnavetsky, P. (1962). Symbol of the flag. Visti [ukrainskyi viiskovy zhurnal], 105 [in Ukrainian].
21. Tomashivsky, S. (1912). Ukrainian National Coat of Arms. Nedilia. 29 veresnia [in Ukrainian].
22. Trembitsky, V. (1971) Historical and legal foundations of the Ukrainian state emblem. Pravnychy visnyk. Vol.3 New York [in Ukrainian].
23. Trembitsky, V. (1984). The question of determining the colors of the Ukrainian national and state flag. Visti kombatanta, 3 [in Ukrainian].
24. Trembitsky, V. (1986). The problem of the cross in the modern state emblem of Ukraine. Visti kombatanta, 1 [in Ukrainian].
25. Troniewicz, P. (2011). Grand Duke Dmitriy-Lyubart and his contemporaries: historical lore essay. Lutsk : PVD «Tverdynia» [in Ukrainian].
26. Yakimovich, B. (1989). On the issue of Ukrainian national symbols. Pamiatky Ukrainy, 3 [in Ukrainian].
27. Yakimovich, B. (1992). On the issue of Ukrainian national symbols. Ternopil, 5-6 [in Ukrainian].
28. Yakimovich, B. (1991 In the depths of centuries. Pasternak O. Explanation of the trident, coat of arms of the Grand Kyivan Prince Vladimir St.). K. : Veselka [in Ukrainian].

УДК [025.4+930.25]:001.8

О. М. Збанацька

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВИХ МОВ У БІБЛІОТЕКАХ І АРХІВАХ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ

Мета роботи. Дослідження спрямоване на визначення, обґрунтування та застосування методологічного потенціалу науки щодо аналізу інформаційно-пошукових мов у бібліотеках і архівах. Досягнення мети наукового дослідження залежить від чіткого визначення методологічної основи. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні загальних, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Використання сукупності методів дозволило дослідити інформаційно-пошукові мови у бібліотеках і архівах. **Наукова новизна** роботи полягає у тому, що вперше на методологічному рівні досліджено інформаційно-пошукові мови, що побутують в бібліотеках і архівах; розширено уявлення про їх сутність; застосовано до їхнього вивчення моносистемний та полісистемний підходи. **Висновки.** Методологічні основи дослідження становлять, з одного боку, систему найзагальніших принципів, положень і методів, пізнавальну основу наукового знання про інформаційно-пошукові мови у бібліотеках і архівах, а з іншого, – сукупність прийомів, способів і процедур дослідження інформаційних процесів у бібліотеках і архівах. Характерною ознакою методології дослідження інформаційно-пошукових мов є тісний зв'язок її складових із загальнонауковою методологією.

Ключові слова: архіви, бібліотеки, інформаційно-пошукові мови, методологічні основи.